

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)
της 13ης Νοεμβρίου 2003 *

Στην υπόθεση C-153/02,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του Giudice di pace di Genova (Ιταλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 234 ΕΚ, με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Valentina Neri

και

European School of Economics (ESE Insight World Education System Ltd),

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 39 ΕΚ, 43 ΕΚ και 49 ΕΚ, της αποφάσεως 63/266/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1963, περί θεσπίσεως των γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής κατάρτισεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 12), και της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (ΕΕ 1989, L 19, σ. 16),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους D. A. O. Edward, προεδρεύοντα του πέμπτου τμήματος,
A. La Pergola και S. von Bahr (εισηγητή), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: F. G. Jacobs
γραμματέας: L. Hewlett, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η V. Neri, εκπροσωπούμενη από τον A. Rocca, avvocato,

— η European School of Economics, εκπροσωπούμενη από τους G. Conte και E. Minozzi, avvocati,

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον I. M. Braguglia, επικουρούμενο από τον M. Massella Ducci Teri, avvocato dello Stato,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον E. Traversa και τη M. Πατακιά,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της European School of Economics, εκπροσωπούμενης από τους G. Conte, G. Giacomini και C. G. Izzo, avvocati, της Ιταλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπούμενης από τον A. Cingolo, avvocato dello Stato, και της Επιτροπής, εκπροσωπούμενης από τον E. Traversa, κατά τη συνεδρίαση της 13ης Φεβρουαρίου 2003,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 10ης Απριλίου 2003,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- ¹ Με διάταξη της 18ης Απριλίου 2002, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 26 Απριλίου 2002, ο Giudice di pace di Genova υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, τρία προδικαστικά ερωτήματα ως προς την ερμηνεία των άρθρων 39 ΕΚ, 43 ΕΚ και 49 ΕΚ, της αποφάσεως 63/266/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1963, περί θεσπίσεως των γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής πολιτικής επαγγελματικής καταρτίσεως (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 12), και της οδηγίας 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, σχετικά με ένα γενικό σύστημα αναγνώρισης των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης που πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών (ΕΕ 1989, L 19, σ. 16).

Το νομικό πλαίσιο

Η κοινοτική ρύθμιση

- 2 Το άρθρο 43 ΕΚ προβλέπει τα εξής:

«Στο πλαίσιο των κατωτέρω διατάξεων, οι περιορισμοί της ελευθερίας εγκαταστάσεως των υπηκόων ενός κράτους μέλους στην επικράτεια ενός άλλου κράτους μέλους απαγορεύονται. Η απαγόρευση αυτή εκτείνεται επίσης στους περιορισμούς για την ίδρυση πρακτορείων, υποκαταστημάτων ή θυγατρικών εταιριών από τους υπηκόους ενός κράτους μέλους που είναι εγκατεστημένοι στην επικράτεια άλλου κράτους μέλους.

Η ελευθερία εγκαταστάσεως περιλαμβάνει την ανάληψη και την άσκηση μη μισθωτών δραστηριοτήτων, καθώς και τη σύσταση και τη διαχείριση επιχειρήσεων, και ιδίως εταιριών κατά την έννοια του άρθρου 48, παράγραφος 2, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις που ορίζονται από τη νομοθεσία της χώρας εγκαταστάσεως για τους δικούς της υπηκόους, με την επιφύλαξη των διατάξεων του κεφαλαίου της παρούσας Συνθήκης που αναφέρονται στην κυκλοφορία κεφαλαίων.»

- 3 Η οδηγία 89/48 αποσκοπεί στο να διευκολύνει την εκ μέρους των Ευρωπαίων πολιτών άσκηση όλων των επαγγελματικών δραστηριοτήτων για τις οποίες απαιτείται, σε ένα κράτος μέλος υποδοχής, εκπαίδευση πέραν της δευτεροβάθμιας, εφόσον διαθέτουν τέτοια διπλώματα τα οποία τους προετοιμάζουν για τις δραστηριότητες αυτές, πιστοποιούν τη συμπλήρωση κύκλου σπουδών τουλάχιστον τριών ετών και τα οποία έχουν χορηγηθεί σε άλλο κράτος μέλος.

4 Το άρθρο 1, στοιχείο α', της οδηγίας 89/48 προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας νοείται:

α) ως δίπλωμα, οποιοδήποτε δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλος τίτλος ή οποιοδήποτε σύνολο τέτοιων διπλωμάτων, πιστοποιητικών ή άλλων τίτλων:

— που έχει χορηγηθεί από αρμόδια αρχή κράτους μέλους, η οποία έχει οριστεί σύμφωνα με τις νομοθετικές, κανονιστικές ή διοικητικές διατάξεις του εν λόγω κράτους μέλους,

— από το οποίο προκύπτει ότι ο κάτοχός του παρακολούθησε με επιτυχία κύκλο σπουδών μετά τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, διάρκειας τουλάχιστον τριών ετών ή ισοδύναμης διάρκειας με ελαστική παρακολούθηση, σε πανεπιστήμιο ή ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή άλλο ίδρυμα του αυτού εκπαιδευτικού επιπέδου και, ενδεχομένως, ότι παρακολούθησε με επιτυχία την επαγγελματική εκπαίδευση που απαιτείται επιπλέον του κύκλου σπουδών μετά τη δευτεροβάθμια, και

— από το οποίο προκύπτει ότι ο κάτοχός του διαθέτει τα απαιτούμενα επαγγελματικά προσόντα για να αναλάβει ή να ασκήσει επάγγελμα που είναι νομοθετικά κατοχυρωμένο στο εν λόγω κράτος μέλος,

εφόσον η εκπαίδευση που πιστοποιείται από το εν λόγω δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλο τίτλο έχει πραγματοποιηθεί κατά το μεγαλύτερό της μέρος στην Κοινότητα, ή εφόσον ο κάτοχος του έχει τριετή επαγγελματική πείρα που βεβαιούται από το κράτος μέλος το οποίο έχει αναγνωρίσει ένα εξωκοινοτικό δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλο τίτλο.

Εξομοιώνεται προς δίπλωμα κατά την έννοια του πρώτου εδαφίου οποιοδήποτε δίπλωμα, πιστοποιητικό ή άλλος τίτλος ή οποιοδήποτε σύνολο τέτοιων διπλωμάτων, πιστοποιητικών ή άλλων τίτλων έχει χορηγηθεί από αρμόδια αρχή σε κράτος μέλος, εφόσον πιστοποιεί εκπαίδευση που έχει πραγματοποιηθεί εντός της Κοινότητας και που αναγνωρίζεται από αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους μέλους ως ισοτίμου επιπέδου και εφόσον παρέχει τα ίδια δικαιώματα πρόσβασης ή άσκησης ενός νομοθετικά κατοχυρωμένου επαγγέλματος.»

- 5 Σύμφωνα με το άρθρο 2, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 89/48, η εν λόγω οδηγία εφαρμόζεται στους υπηκόους κράτους μέλους οι οποίοι επιθυμούν να ασκήσουν, ως ελεύθεροι επαγγελματίες ή μισθωτοί, νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα σε κράτος μέλος υποδοχής.
- 6 Κατά τη δεύτερη αρχή, στοιχείο ε', της αποφάσεως 63/266, η κοινή πολιτική επαγγελματικής καταρτίσεως πρέπει να αποσκοπεί στην αποφυγή κάθε επιζήμιας διακοπής τόσο μεταξύ της γενικής εκπαίδευσης και της ενάρξεως της επαγγελματικής καταρτίσεως όσο και κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής καταρτίσεως.

Η ιταλική ρύθμιση

- 7 Στη διάταξη περί παραπομπής, ο Giudice di pace di Genova παρουσίασε την ιταλική ρύθμιση κατά τον ακόλουθο τρόπο.
- 8 Σύμφωνα με το άρθρο 170 του Regio Decreto αριθ. 1592 περί approvazione del testo unico delle leggi sull'istruzione superiore (βασιλικού διατάγματος περί εγκρίσεως του

κωδικοποιημένου κειμένου των νόμων περί τριτοβάθμιας εκπαίδευσης), της 31ης Αυγούστου 1933 (τακτικό συμπλήρωμα της GURI αριθ. 283, της 7ης Δεκεμβρίου 1933, στο εξής: βασιλικό διάταγμα 1592/33):

«Οι ακαδημαϊκοί τίτλοι που αποκτήθηκαν στην αλλοδαπή δεν έχουν νομική ισχύ [στην Ιταλία], με την επιφύλαξη ειδικού νόμου.

Ωστόσο, εκείνοι που απέκτησαν, από αλλοδαπά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, έναν από τους τίτλους που μνημονεύονται σε πίνακα που εγκρίθηκε και, ενδεχομένως, τροποποιήθηκε με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας δύναται να αποκτήσουν, από ένα από τα πανεπιστήμια ή τα ιδρύματα [τριτοβάθμιας εκπαίδευσης] που μνημονεύονται στους πίνακες Α και Β, τον τίτλο που αντιστοιχεί σε εκείνον που απέκτησαν στην αλλοδαπή.

Στην περίπτωση που πρόκειται για ακαδημαϊκούς τίτλους οι οποίοι δεν περιλαμβάνονται στον πίνακα που αναφέρθηκε στο προηγούμενο εδάφιο, ο Υπουργός, αφού ακούσει τη γνώμη των αρμοδίων ακαδημαϊκών αρχών και της εκτελεστικής επιτροπής του πρώτου τμήματος του ανωτάτου συμβουλίου εθνικής παιδείας, δύναται να αποφανθεί ότι το δίπλωμα που αποκτήθηκε στην αλλοδαπή είναι της αυτής ισχύος με το αντίστοιχο δίπλωμα που χορηγείται από τα [ιταλικά] πανεπιστήμια ή ιδρύματα [τριτοβάθμιας εκπαίδευσης], ή να επιτρέψει στον ενδιαφερόμενο να συμμετάσχει στις εξετάσεις για το πανεπιστημιακό πτυχίο ή δίπλωμα, τυγχάνων πλήρους ή μερικής απαλλαγής από τις εξετάσεις που προβλέπονται από τον κανονισμό σπουδών του πανεπιστημίου ή του ιδρύματος [τριτοβάθμιας εκπαίδευσης] για το αντίστοιχο πρόγραμμα σπουδών.»

- 9 Το άρθρο 332 του βασιλικού διατάγματος 1592/33 προβλέπει τα εξής:

«Μέχρι την έκδοση της υπουργικής απόφασεως περί εγκρίσεως του πίνακα που αναφέρεται στο άρθρο 147, οι Ιταλοί πολίτες που ευρίσκονται στην αλλοδαπή, οι Ιταλοί οι οποίοι δεν είναι υπήκοοι του Βασιλείου και οι αλλοδαποί δύναται να

εισάγονται στα πανεπιστήμια και στα ιδρύματα [τριτοβάθμιας εκπαίδευσης] στο έτος του προγράμματος σπουδών για το οποίο οι αρμόδιες ακαδημαϊκές αρχές έκριναν επαρκείς τους τίτλους οι οποίοι πιστοποιούν δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση και οι οποίοι αποκτήθηκαν στην αλλοδαπή.

Μέχρι την έκδοση της υπουργικής αποφάσεως περί εγκρίσεως του πίνακα που αναφέρεται στο άρθρο 170, οι αρμόδιες ακαδημαϊκές αρχές, από τις οποίες ζητείται η αναγνώριση ακαδημαϊκών τίτλων που αποκτήθηκαν στην αλλοδαπή, δύνανται, κατά περίπτωση, υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται για διπλώματα που έχουν χορηγηθεί από αλλοδαπά πανεπιστήμια ή ιδρύματα [τριτοβάθμιας εκπαίδευσης] τα οποία έχουν εξαιρετική φήμη, και λαμβανομένων υπόψη των σπουδών που πραγματοποιήθηκαν και των ειδικών και γενικών εξετάσεων που περατώθηκαν επιτυχώς στην αλλοδαπή, να αποφανθούν ότι ο αλλοδαπός τίτλος είναι της αυτής ισχύος, από πάσης απόψεως, με τον αντίστοιχο τίτλο που χορηγείται από τα ιταλικά πανεπιστήμια και ιδρύματα [τριτοβάθμιας εκπαίδευσης], ή να επιτρέψουν στον ενδιαφερόμενο να συμμετάσχει στις εξετάσεις για το πανεπιστημιακό πτυχίο ή δίπλωμα, τυγχάνων πλήρους ή μερικής απαλλαγής από τις εξετάσεις που προβλέπονται από τον κανονισμό σπουδών του πανεπιστημίου ή του ιδρύματος [τριτοβάθμιας εκπαίδευσης] για το αντίστοιχο πρόγραμμα σπουδών.»

- 10 Το άρθρο 8, παράγραφος 1, του legge n° 341 di riforma degli ordinamenti didattici universitari (νόμου περί τροποποίησης των πανεπιστημιακών κανονισμών σπουδών), της 19ης Νοεμβρίου 1990 (GURI αριθ. 274, της 23ης Νοεμβρίου 1990, σ. 6, στο εξής: νόμος 341/90), προβλέπει τα εξής:

«Τα πανεπιστήμια μπορούν να συνεργάζονται, σύμφωνα με τις διαδικασίες που καθορίζονται σε τοπικό επίπεδο, με νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, με σκοπό την οργάνωση των προβλεπόμενων στο άρθρο 6 του παρόντος νόμου προγραμμάτων σπουδών καθώς και πολιτιστικών δραστηριοτήτων και επαγγελματικής κατάρτισης. Τα πανεπιστήμια μπορούν να συγκροτούν ομίλους, ιδίως ιδιωτικού δικαίου, και να συνάπτουν συμβάσεις προς τούτο.»

- 11 Η εγκύκλιος αριθ. 228 του Υπουργείου Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης και Επισημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας, της 3ης Οκτωβρίου 2000, διευκρινίζει ότι η αναγνώριση στην Ιταλία ενός διπλώματος που αποκτήθηκε στην αλλοδαπή εξακολουθεί να διέπεται από το άρθρο 332 του βασιλικού διατάγματος 1592/33, ενώ το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 115, της 27ης Ιανουαρίου 1992, περί μεταφοράς της οδηγίας 89/48 στο εσωτερικό δίκαιο (GURI αριθ. 40, της 18ης Φεβρουαρίου 1992, σ. 6), επιτρέπει μόνον την άσκηση επαγγέλματος το οποίο ήδη ασκείται στη χώρα καταγωγής.
- 12 Μια ενημερωτική ανακοίνωση του Υπουργείου Εξωτερικών προβλέπει, σύμφωνα με την ανακοίνωση αριθ. 442 του ίδιου υπουργείου, της 30ής Απριλίου 1997, σχετικά με τα προγράμματα σπουδών που συμπληρώνονται μερικώς στην Ιταλία, ότι ένα αλλοδαπό πανεπιστημιακό δίπλωμα μπορεί να γίνει δεκτό στο πλαίσιο διαδικασίας αναγνώρισεως μόνον εάν συνοδεύεται από «βεβαίωση της ιταλικής προξενικής αντιπροσωπείας στη χώρα όπου χορηγήθηκε ο τίτλος, που να αποδεικνύει την πραγματική διαμονή του ενδιαφερομένου στην εν λόγω χώρα καθ' όλη τη διάρκεια των πανεπιστημιακών σπουδών».
- 13 Η ανακοίνωση του Υπουργείου Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης και Επισημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας της 8ης Ιανουαρίου 2001 διευκρινίζει ότι «οι τίτλοι που χορηγούνται από αναγνωρισμένα πανεπιστήμια στη Μεγάλη Βρετανία μπορούν να αναγνωρισθούν στην Ιταλία μόνον εάν αποκτήθηκαν κατόπιν τακτικής φοιτήσεως σε όλα τα μαθήματα στα εν λόγω πανεπιστήμια ή σε έτερο αλλοδαπό ίδρυμα του ίδιου εκπαιδευτικού επιπέδου, αποκλειομένων, ως εκ τούτου, των τίτλων που χορηγούνται στους Ιταλούς πολίτες βάσει εκπαιδευτικών περιόδων που συμπληρώθηκαν σε παραρτήματα ή σε ιδιωτικά ινστιτούτα τα οποία λειτουργούν στην Ιταλία και με τα οποία τα ως άνω πανεπιστήμια έχουν συνάψει συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου».

Η διαφορά της κύριας δίκης

- 14 Η V. Neri έχει εγγραφεί στο Nottingham Trent University (στο εξής: NTU) με σκοπό την απόκτηση, έπειτα από πανεπιστημιακές σπουδές τετραετούς διάρκειας, πτυχίου πολιτικής επιστήμης και διεθνών σπουδών (Bachelor of Arts with honours in International Political Studies).

- 15 Το NTU είναι πανεπιστήμιο το οποίο διέπεται από τη νομοθεσία του Ηνωμένου Βασιλείου και περιλαμβάνεται στον πίνακα των οργανισμών που έχουν την εξουσία να χορηγούν, μετά την περάτωση πανεπιστημιακών σπουδών τετραετούς διάρκειας, ακαδημαϊκούς τίτλους (Bachelor of Arts with honours) που έχουν νομική ισχύ.
- 16 Το NTU διοργανώνει μαθήματα στην έδρα του, στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου εκδίδονται τα τελικά διπλώματα.
- 17 Ωστόσο, το άρθρο 216 του Education Reform Act 1988 προβλέπει ένα άλλο σύστημα μέσω του οποίου τα πανεπιστήμια μπορούν να χορηγούν διπλώματα.
- 18 Σύμφωνα με την ως άνω διάταξη, ο Υπουργός Παιδείας εγκρίνει τον κατάλογο των οργανισμών που μπορούν να διοργανώνουν προπαρασκευαστικά μαθήματα για την απόκτηση διπλώματος εκδιδόμενου από αναγνωρισμένο οργανισμό και εγκεκριμένου από ή για λογαριασμό του εν λόγω οργανισμού. Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει ότι ο κατάλογος αυτός περιλαμβάνει τη European School of Economics (ESE Insight World Education System Ltd, στο εξής: ESE).
- 19 Από τη διάταξη περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι ο ως άνω οργανισμός είναι ένα Higher Education College (ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) που δικαιούται, σύμφωνα με το εκπαιδευτικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου, να διοργανώνει και να παρέχει τα πανεπιστημιακά μαθήματα που εγκρίνει το NTU.
- 20 Η ESE, η οποία λειτουργεί υπό μορφή εταιρίας περιορισμένης ευθύνης, είναι επιχείρηση με έδρα το Ηνωμένο Βασίλειο και έχει πολυάριθμες εγκαταστάσεις σε άλλα κράτη μέλη. Η ESE έχει καταχωρισθεί στο εμπορικό επιμελητήριο της Ρώμης υπό τη νομική μορφή εταιρίας συσταθείσας βάσει της νομοθεσίας άλλου κράτους μέλους και έχει δώδεκα υποκαταστήματα στην Ιταλία.

- 21 Η ESE δεν χορηγεί δικούς της τίτλους σπουδών, αλλά διοργανώνει, αντί αμοιβής, μαθήματα για τους φοιτητές οι οποίοι είναι εγγεγραμμένοι στο NTU, σύμφωνα με τα προγράμματα σπουδών που εγκρίνονται από το τελευταίο, το οποίο χορηγεί μεταγενεστέρως το τελικό πανεπιστημιακό πτυχίο (Bachelor of Arts with honours). Η ποιότητα των μαθημάτων που παρέχει η ESE υπόκειται επίσης στον έλεγχο ενός δημοσίου οργανισμού, του «The quality Assurance Agency for Higher Education».
- 22 Η V. Neri, προκειμένου να αποφύγει τα υψηλά έξοδα που θα προέκυπταν από την παραμονή της στο Ηνωμένο Βασίλειο καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών της, αποφάσισε να παρακολουθήσει τα πανεπιστημιακά μαθήματα στην ESE στην Ιταλία. Επειτα από την εγγραφή της στο πρώτο έτος σπουδών που διοργανώνει η ESE στη Γένοβα (Ιταλία) και αφού κατέβαλε ως προκαταβολή στην ESE το ποσό των 4 000 000 ιταλικών λιρών (ITL) (2 065,83 ευρώ), η V. Neri πληροφορήθηκε, από έγκυρες ιταλικές πηγές, ότι η ESE δεν είχε την εξουσία να διοργανώνει πανεπιστημιακά μαθήματα και ότι οι τίτλοι τους οποίους χορηγούσε το πανεπιστήμιο, μολονότι αναγνωρίζονται νομίμως στο Ηνωμένο Βασίλειο, δεν μπορούσαν να αναγνωριστούν στην Ιταλία εάν είχαν αποκτηθεί με βάση τις περιόδους σπουδών που συμπληρώθηκαν στην ιταλική επικράτεια.
- 23 Η V. Neri, θεωρώντας ότι κατέβαλε αχρεωστήτως το ως άνω ποσό στην ESE και εφόσον δεν μπόρεσε να επιτύχει την επιστροφή του εν λόγω ποσού με φιλικό διακανονισμό, ενήγαγε ενώπιον του Giudice di pace di Genova την ESE με αίτημα να υποχρεωθεί να αποδώσει στη V. Neri το εν λόγω ποσό.
- 24 Προς στήριξη της αγωγής της, η V. Neri προσκόμισε ορισμένες εγκυκλίους του Υπουργείου Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης και Επιστημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας οι οποίες δύνανται, κατά τη V. Neri, να θεμελιώσουν το αίτημά της.

- 25 Ο Giudice di pace di Genova εκθέτει ότι η ESE είναι ιδιωτική επιχείρηση που ασκεί, με κερδοσκοπικό σκοπό, τη δραστηριότητά της στο κοινοτικό πλαίσιο της αγοράς των εκπαιδευτικών υπηρεσιών. Οι φοιτητές του NTU οι οποίοι προτίθενται να παρακολουθήσουν τα μαθήματα που παρέχονται από την ESE συνάπτουν σύμβαση με την ESE, η οποία προβλέπει την καταβολή ενός ποσού ως αμοιβής για τις υπηρεσίες που παρέσχε η ESE.
- 26 Η ESE παρέχει, στην ιταλική επικράτεια, μέσω του ιταλικού παραρτήματός της, τις ίδιες υπηρεσίες με εκείνες που έχει την εξουσία να παρέχει στο κράτος καταγωγής, τηρώντας πλήρως τη νομοθεσία του κράτους υποδοχής.
- 27 Ο Giudice di pace di Genova εκθέτει ότι το Υπουργείο Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης και Επιστημονικής και Τεχνολογικής Έρευνας, καθώς και το Υπουργείο Εξωτερικών, εξέδωσαν εγκυκλίους και ανακοινώσεις που προβλέπουν ότι οι τίτλοι οι οποίοι χορηγούνται από τα πανεπιστήμια στα κράτη μέλη μπορούν να αναγνωριστούν στην Ιταλία μόνον εάν οι φοιτητές παρακολούθησαν τα μαθήματα στα κράτη στα οποία χορηγήθηκαν οι τίτλοι. Αντιθέτως, δεν αναγνωρίζονται οι τίτλοι που χορηγούνται σε Ιταλούς υπηκόους βάσει των περιόδων σπουδών που συμπληρώθηκαν σε παραρτήματα τα οποία λειτουργούν στην Ιταλία και με τα οποία είχαν συνάψει συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου τα εν λόγω πανεπιστήμια. Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι οι ως άνω ανακοινώσεις και εγκυκλίοι μπορούν να έχουν ως αποτέλεσμα να αποτρέπουν τους φοιτητές από το να παρακολουθούν τα εν λόγω πανεπιστημιακά μαθήματα και ότι, πέραν αυτού, ενδέχεται να εμποδίζουν τη χρήση, στην εθνική επικράτεια, των πανεπιστημιακών τίτλων που χορηγούνται από αλλοδαπά πανεπιστήμια.
- 28 Για τον λόγο αυτό, ο Giudice di pace di Genova εκτιμά ότι η εν λόγω διοικητική πρακτική, η οποία έχει χαρακτηρίσει κανονιστικού μέτρου, στον βαθμό που εφαρμόζεται από όλα τα όργανα της δημοσίας διοικήσεως, μπορεί να έχει αποτρεπτικό αποτέλεσμα για την εγγραφή των φοιτητών στα ως άνω πανεπιστημιακά μαθήματα και/ή, όπως διαπιστώνεται εν προκειμένω, να οδηγήσει τους φοιτητές να ακυρώσουν την εγγραφή τους στα μαθήματα αυτά.

- 29 Κατά τον Giudice di pace di Genova, η ως άνω διοικητική πρακτική μπορεί, επομένως, να αποτελέσει εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, στην ελευθερία εγκαταστάσεως και στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών.
- 30 Επιπλέον, ο Giudice di pace di Genova εκτιμά ότι ενδέχεται η οδηγία 89/48 να αντιτίθεται στη διοικητική πρακτική των ιταλικών αρχών, στην περίπτωση που οι υπήκοοι των κρατών μελών μπορούν να επικαλούνται τα δικαιώματα που απορρέουν από την ως άνω οδηγία πριν από τη λήψη του προβλεπόμενου στο άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας διπλώματος.
- 31 Εξάλλου, ο Giudice di pace di Genova παρατηρεί ότι η απόφαση 63/266, η οποία ορίζει ότι η κοινή πολιτική επαγγελματικής καταρτίσεως πρέπει να αποβλέπει στην αποφυγή κάθε επιζήμιας διακοπής τόσο μεταξύ της γενικής εκπαίδευσης και της ενάρξεως της επαγγελματικής καταρτίσεως όσο και κατά τη διάρκεια της επαγγελματικής καταρτίσεως, μπορεί να αντιτίθεται στη διοικητική πρακτική των ιταλικών αρχών.

Τα προδικαστικά ερωτήματα

- 32 Με διάταξη της 18ης Απριλίου 2002, ο Giudice di pace di Genova αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα τρία προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συμβιβάζονται προς τις αρχές της Συνθήκης ΕΚ περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων (άρθρα 39 ΕΚ επ.), του δικαιώματος εγκαταστάσεως (άρθρα 43 ΕΚ επ.), της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (άρθρα 49 ΕΚ επ.), όπως αυτές ερμηνεύθηκαν από τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι διατάξεις του εθνικού δικαίου ή οι εθνικές διοικητικές πρακτικές που περιγράφονται στα

σημεία III και IV της παρούσας διατάξεως, ειδικότερα δε οι διατάξεις του εθνικού δικαίου και/ή οι εθνικές διοικητικές πρακτικές οι οποίες:

- εμποδίζουν την ιταλική εγκατάσταση μιας κεφαλαιουχικής εταιρείας, της οποίας το κέντρο των κυριότερων δραστηριοτήτων βρίσκεται στο Ηνωμένο Βασίλειο, να ασκεί στο κράτος υποδοχής δραστηριότητα που συνίσταται στη διοργάνωση και τη διαχείριση προπαρασκευαστικών μαθημάτων για τις πανεπιστημιακές εξετάσεις, δραστηριότητα για την άσκηση της οποίας η εταιρεία εξουσιοδοτήθηκε νομίμως και αναγνωρίσθηκε εκ μέρους των βρετανικών δημοσίων αρχών·
- συνεπάγονται δυσμενείς διακρίσεις έναντι των ημεδαπών που ασκούν ανάλογες δραστηριότητες·
- απαγορεύουν και/ή εμποδίζουν σοβαρά την απόκτηση, εκ μέρους της ιταλικής εγκαταστάσεως της ίδιας εταιρείας, σε άλλο κράτος μέλος και επ' αμοιβή, των υπηρεσιών που καθιστούν δυνατή την άσκηση της προαναφερθείσας δραστηριότητας·
- αποτρέπουν τους φοιτητές από το να εγγράφονται στα μαθήματα αυτά·
- εμποδίζουν την επαγγελματική κατάρτιση των εγγεγραμμένων φοιτητών, καθώς και την απόκτηση τίτλου που μπορεί να εξασφαλίσει στον κάτοχό του τόσο τα προσόντα για την πρόσβαση σε επαγγελματική δραστηριότητα όσο και τα προσόντα προς επωφελέστερη άσκηση της δραστηριότητας αυτής και σε άλλο κράτος μέλος;

2) Παρέχει η οδηγία 89/48/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Δεκεμβρίου 1988, κατά την ερμηνεία του άρθρου 2 αυτής, η οποία ζητείται εν προκειμένω από το Δικαστήριο, δικαιώματα των οποίων μπορεί να γίνει επίκληση ακόμη και πριν από την απόκτηση του προβλεπόμενου στο άρθρο 1 της ίδιας οδηγίας διπλώματος; Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα αυτό, η ίδια οδηγία, υπό το πρίσμα των κριθέντων από το Δικαστήριο με την απόφαση της 7ης Μαρτίου 2002, C-145/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας (Συλλογή 2002, σ. I-2235), επιτρέπει διατάξεις του εθνικού δικαίου ή εθνικές διοικητικές πρακτικές οι οποίες:

— εξαρτούν την αναγνώριση των διπλωμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσεως τα οποία πιστοποιούν επαγγελματική εκπαίδευση ελάχιστης διάρκειας τριών ετών από τη διακριτική ευχέρεια της δημοσίας διοικήσεως·

— δέχονται την αναγνώριση των τίτλων που χορηγούνται από αναγνωρισμένα πανεπιστήμια στη Μεγάλη Βρετανία μόνον αν οι εν λόγω τίτλοι αποκτήθηκαν κατόπιν τακτικής φοιτήσεως, καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος σπουδών, σε αλλοδαπό έδαφος, αποκλεισμένων επομένως των τίτλων που χορηγούνται βάσει των περιόδων σπουδών που συμπληρώθηκαν σε αλλοδαπά ιδρύματα τα οποία ασκούν δραστηριότητα στην Ιταλία, μολονότι έχουν εγκριθεί και αναγνωρισθεί από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές του κράτους μέλους καταγωγής·

— επιβάλλουν την προσκόμιση βεβαιώσεως της ιταλικής προξενικής αντιπροσωπείας στη χώρα στην οποία χορηγήθηκε ο τίτλος σπουδών, με την οποία να πιστοποιείται η πραγματική διαμονή του ενδιαφερομένου στη χώρα αυτή καθ' όλη τη διάρκεια των πανεπιστημιακών σπουδών·

— περιορίζουν την αναγνώριση των διπλωμάτων “αποκλειστικά” στην άσκηση επαγγέλματος που ο ενδιαφερόμενος ασκούσε ήδη στη χώρα καταγωγής, αποκλείοντας έτσι οποιαδήποτε αναγνώριση για σκοπούς προσβάσεως σε νομοθετικά κατοχυρωμένο επάγγελμα, ακόμη και αν το επάγγελμα αυτό δεν ασκείτο προηγουμένως;

- 3) Ποια είναι η σημασία και το ακριβές περιεχόμενο της εκφράσεως “επιζήμια διακοπή της επαγγελματικής κατάρτισεως” κατά την ερμηνεία της αποφάσεως 63/266 του Συμβουλίου, της 2ας Απριλίου 1963, και καλύπτει η ως άνω σημασία τη δημιουργία, σε εθνικό επίπεδο, εκ μέρους της δημοσίας διοικήσεως, ενός μονίμου συστήματος πληροφορήσεως όπου τονίζεται ότι οι τίτλοι σπουδών που χορηγεί ένα πανεπιστήμιο, έστω και αν το πανεπιστήμιο αυτό είναι νομίμως αναγνωρισμένο στη Μεγάλη Βρετανία, δεν μπορούν να αναγνωρισθούν από το εθνικό δίκαιο εάν αποκτήθηκαν βάσει περιόδων σπουδών οι οποίες συμπληρώθηκαν στο εθνικό έδαφος;»

Προκαταρκτική παρατήρηση

- 33 Κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση, η Ιταλική Κυβέρνηση προέβαλε ότι η παρουσίαση του εθνικού δικαίου στη διάταξη περί παραπομπής είναι εσφαλμένη σε ορισμένα σημεία και ότι η εν λόγω διάταξη δεν λαμβάνει υπόψη όλες τις κρίσιμες διατάξεις του εθνικού δικαίου. Επίσης, η Ιταλική Κυβέρνηση επικαλέσθηκε τις μεταγενέστερες της διατάξεως περί παραπομπής τροποποιήσεις της ιταλικής νομοθεσίας και της νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου, καθώς και μεταβολές που επήλθαν στις σχέσεις μεταξύ της ESE και του NTU.
- 34 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι δεν απόκειται στο Δικαστήριο να αποφαινεται επί της ερμηνείας και της εφαρμογής εθνικών διατάξεων ή να διαπιστώνει τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.
- 35 Συγκεκριμένα, απόκειται στο Δικαστήριο να λαμβάνει υπόψη, στο πλαίσιο της κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ των κοινοτικών και των εθνικών δικαστηρίων, το πραγματικό και νομοθετικό πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται το προδικαστικό ερώτημα, όπως το εξειδικεύει η απόφαση περί παραπομπής (απόφαση της 25ης Οκτωβρίου 2001, C-475/99, *Ambulanz Glöckner*, Συλλογή 2001, σ. I-8089, σκέψη 10).

- 36 Επομένως, τα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να εξετασθούν εντός του πραγματικού και νομοθετικού πλαισίου, όπως το εξειδικεύει ο *Giudice di pace di Genova* στη διάταξη περί παραπομπής.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 37 Με το πρώτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν τα άρθρα 39 ΕΚ, 43 ΕΚ και 49 ΕΚ απαγορεύουν μια διοικητική πρακτική, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σύμφωνα με την οποία τα πανεπιστημιακά διπλώματα τα οποία χορηγούνται από πανεπιστήμιο κράτους μέλους δεν αναγνωρίζονται σε άλλο κράτος μέλος όταν τα προπαρασκευαστικά μαθήματα για τα ως άνω διπλώματα έχουν παρασχεθεί στο τελευταίο κράτος μέλος από άλλο εκπαιδευτικό ίδρυμα βάσει συμφωνίας η οποία συνήφθη μεταξύ των δύο αυτών ιδρυμάτων.
- 38 Πρέπει να σημειωθεί ότι η V. Neri επικαλείται την ως άνω διοικητική πρακτική ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου προκειμένου να ζητήσει την απόδοση των τελών εγγραφής που κατέβαλε στην ESE, ενώ η ESE αντιτίθεται στην εν λόγω διοικητική πρακτική βάσει του κοινοτικού δικαίου. Επομένως, προκειμένου να δοθεί στα προδικαστικά ερωτήματα λυσιτελής απάντηση για την επίλυση της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, πρέπει να ερμηνευθεί το κοινοτικό δίκαιο σε σχέση με τη δραστηριότητα της ESE.
- 39 Συναφώς, πρέπει να διευκρινιστεί ότι η επ' αμοιβή διοργάνωση μαθημάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι μια οικονομική δραστηριότητα η οποία εμπίπτει στο κεφάλαιο της Συνθήκης που αφορά το δικαίωμα εγκαταστάσεως, οσάκις η εν λόγω δραστηριότητα ασκείται από υπήκοο ενός κράτους μέλους εντός άλλου κράτους μέλους κατά τρόπο σταθερό και συνεχή, μέσω κύριας ή δευτερεύουσας εγκαταστάσεως εντός του τελευταίου αυτού κράτους μέλους (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2002, C-439/99, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 2002, σ. I-305, σκέψη 21).

- 40 Δεδομένου ότι η ESE, της οποίας η κύρια εγκατάσταση βρίσκεται στο Ηνωμένο Βασίλειο, διοργανώνει μαθήματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσεως μέσω δευτερευουσών εγκαταστάσεών της στην Ιταλία, και, εν προκειμένω, μέσω της εγκαταστάσεώς της στη Γένοβα, τα προδικαστικά ερωτήματα, κατά το μέτρο που αφορούν τις θεμελιώδεις ελευθερίες που προστατεύονται από τη Συνθήκη, πρέπει να εξετασθούν υπό το πρίσμα της ελευθερίας εγκαταστάσεως της ESE.
- 41 Το άρθρο 43 ΕΚ επιβάλλει την κατάργηση των περιορισμών της ελευθερίας εγκαταστάσεως. Ως τέτοιος περιορισμός πρέπει να θεωρείται κάθε μέτρο το οποίο απαγορεύει, παρακωλύει ή καθιστά λιγότερο ελκυστική την άσκηση της ως άνω ελευθερίας (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση της 7ης Μαρτίου 2002, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 22).
- 42 Προκειμένου περί ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος, όπως είναι η ESE, που διοργανώνει μαθήματα τα οποία αποσκοπούν στο να παράσχουν στους φοιτητές τη δυνατότητα να αποκτήσουν διπλώματα ικανά να διευκολύνουν την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας, η αναγνώριση των ως άνω διπλωμάτων εκ μέρους των αρχών ενός κράτους μέλους αποκτά ιδιαίτερη σημασία.
- 43 Είναι πρόδηλο ότι μια διοικητική πρακτική, όπως είναι η επίμαχη στην κύρια δίκη, σύμφωνα με την οποία ορισμένα διπλώματα που χορηγούνται μετά την περάτωση των παρεχόμενων από την ESE μαθημάτων πανεπιστημιακής εκπαίδευσεως δεν αναγνωρίζονται στην Ιταλία, είναι ικανή να αποτρέπει τους φοιτητές από το να παρακολουθούν τα μαθήματα αυτά και να παρακωλύει, κατ' αυτόν τον τρόπο, σοβαρά την άσκηση, εκ μέρους της ESE, της οικονομικής δραστηριότητάς της στο εν λόγω κράτος μέλος.
- 44 Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι μια διοικητική πρακτική όπως η επίμαχη στη διαφορά της κύριας δίκης συνιστά περιορισμό της ελευθερίας εγκαταστάσεως της ESE κατά την έννοια του άρθρου 43 ΕΚ.

- 45 Η Ιταλική Κυβέρνηση φαίνεται να θέλει να δικαιολογήσει τον ως άνω περιορισμό λόγω της ανάγκης να διασφαλιστεί ένα υψηλό επίπεδο πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Η εν λόγω κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η ιταλική έννομη τάξη δεν αναγνωρίζει συμφωνίες, όπως είναι η επίμαχη στην κύρια δίκη, στον τομέα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, κατά το μέτρο που εμμένει στην αντίληψη ότι η εν λόγω εκπαίδευση είναι «δημόσιο αγαθό» μέσω του οποίου εκφράζονται οι πολιτιστικές και ιστορικές αξίες ενός κράτους. Κατά την ως άνω κυβέρνηση, μια τέτοια συμφωνία στον τομέα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης εμποδίζει τον άμεσο ποιοτικό έλεγχο των ιδιωτικών φορέων από τις αρμόδιες αρχές τόσο στο κράτος καταγωγής όσο και στο κράτος υποδοχής.
- 46 Ωστόσο, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, καίτοι ο σκοπός της διασφάλισης ενός υψηλού επιπέδου πανεπιστημιακής εκπαίδευσης είναι θεμιτός προκειμένου να δικαιολογηθούν περιορισμοί στις θεμελιώδεις ελευθερίες, οι εν λόγω περιορισμοί πρέπει να είναι κατάλληλοι για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν πρέπει να υπερβαίνουν το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 2002, Επιτροπή κατά Ιταλίας, σκέψη 23).
- 47 Δεδομένου ότι η ιταλική έννομη τάξη αναγνωρίζει, δυνάμει του άρθρου 8, παράγραφος 1, του νόμου 341/90, συμφωνίες μεταξύ των ιταλικών πανεπιστημίων και άλλων ιταλικών ιδρυμάτων ανωτέρων ή ανωτάτων σπουδών, οι οποίες συμφωνίες είναι ανάλογες με τη σύμβαση που συνήφθη μεταξύ του NTU και της ESE και δεδομένου ότι από την προαναφερθείσα στη σκέψη 13 της παρούσας απόφασης ανακοίνωση προκύπτει ότι η μη αναγνώριση των διπλωμάτων, τα οποία χορηγούνται υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη, αφορά μόνον τους τίτλους σπουδών που χορηγούνται σε Ιταλούς υπηκόους, η εκτεθείσα στη διάταξη περί παραπομπής διοικητική πρακτική δεν είναι κατάλληλη για την επίτευξη του σκοπού της διασφάλισης ενός υψηλού επιπέδου πανεπιστημιακής εκπαίδευσης τον οποίο επικαλέστηκε η Ιταλική Κυβέρνηση.
- 48 Εν πάση περιπτώσει, η επίμαχη διοικητική πρακτική δεν ανταποκρίνεται στην απαίτηση της αναλογικότητας σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό.

- 49 Πράγματι, όπως υπογραμμίζει ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 49 των προτάσεών του, η εκτεθείσα στη διάταξη περί παραπομπής διοικητική πρακτική αποκλείει κάθε έλεγχο εκ μέρους των εθνικών αρχών και, επομένως, κάθε δυνατότητα αναγνώρισεως των διπλωμάτων που χορηγούνται υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στην κύρια δίκη.
- 50 Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι μια τέτοια διοικητική πρακτική υπερβαίνει το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.
- 51 Υπό τις συνθήκες αυτές, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 43 ΕΚ απαγορεύει μια διοικητική πρακτική, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σύμφωνα με την οποία τα πανεπιστημιακά διπλώματα τα οποία χορηγούνται από πανεπιστήμιο κράτους μέλους δεν μπορούν να αναγνωρισθούν σε άλλο κράτος μέλος όταν τα προπαρασκευαστικά μαθήματα για τα ως άνω διπλώματα έχουν παρασχεθεί στο τελευταίο κράτος μέλος από άλλο εκπαιδευτικό ίδρυμα βάσει συμφωνίας η οποία συνήφθη μεταξύ των δύο αυτών ιδρυμάτων.
- 52 Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως επί του πρώτου ερωτήματος, παρέλκει η απάντηση επί του δευτέρου και του τρίτου ερωτήματος.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 53 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Ιταλική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, οι οποίες κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκλυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

κρίνοντας επί των ερωτημάτων που του υπέβαλε με διάταξη της 18ης Απριλίου 2002 ο Giudice di pace di Genova, αποφαινεται:

Το άρθρο 43 ΕΚ απαγορεύει μια διοικητική πρακτική, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, σύμφωνα με την οποία τα πανεπιστημιακά διπλώματα τα οποία χορηγούνται από πανεπιστήμιο κράτους μέλους δεν μπορούν να αναγνωρισθούν σε άλλο κράτος μέλος όταν τα προπαρασκευαστικά μαθήματα για τα ως άνω διπλώματα έχουν παρασχεθεί στο τελευταίο κράτος μέλος από άλλο εκπαιδευτικό ίδρυμα βάσει συμφωνίας η οποία συνήφθη μεταξύ των δύο αυτών ιδρυμάτων.

Edward

La Pergola

von Bahr

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 13 Νοεμβρίου 2003.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος

R. Grass

B. Σκουρής